

O FIINȚĂ MITOLOGICĂ TEMUTĂ FATA PĂDURII

PAMFIL BILȚIU

Fata Pădurii este unul dintre spiritele malefice, nu numai extrem de temute dar și generalizate în folclorul maramureșean și românesc, în jurul ei brodându-se o adevărată mitologie.

În folclorul maramureșean ea poartă felurite denumiri asupra cărora, în unele legende face ea însăși referiri: “dă-mi pa(ce) că am douăsprezece numuri “Avizuha“, “Avizuhără“, “Albița“, “Aripa Sătânii“. (Călinești)

Și în alte regiuni ale țării această temută ființă mitologică poartă felurite denumiri: “Muma Pădurii“, “Vidma Pădurii“, “Surată de Pădure“, “Mama Huciului“, “Știma Pădurii“, “Vâlva Codrului“, “Musa“¹.

Legende și mito-credințele ne furnizează date bogate despre variate aspecte legate de această ființă mitologică. Toate aceste aspecte ne ilustrează bogata mitologie brodată în jurul ei. “Locașul ei are 99 de uși, 99 de ferestre, 99 de leagăne“ (Oncești). Fata Pădurii umblă pe cal “alb ca spuma“. Când merge “horește de răsună izvoarele și pădurile“. Deși în cele mai multe legende aflăm că acest spirit nu “întoarce glasul și horește ca și cum ar iui“ (striga, chiui), în unele ni se spune că “întorcea doine și hori faine“. Uneori este văzută spălându-se și pieptănându-se pe la fântâni.

Detaliile fizionomice pe care ni le furnizează legende și mito-credințele despre Fata Pădurii sunt numeroase și variază de la o localitate la alta. Cel mai adesea este imaginată în chipul unei femei frumoase cu păr bogat și lung lăsat pe spate până la șezut, acesta reprezentând cel mai particularizant element al ei: “Asta-i podoaba ii, îi învelitoarea ei“. Mai este imaginată în chip de femeie înaltă “cât gardurile“ sau “până la trei garduri și cu păr lung“, ori cât “o rudă de par de fârcitură“. Mai este imaginată în chip de femeie îmbrăcată în negru, “femeie cu mustață“ sau babă care șede în scorburile de copaci.

1. Ovidiu Bârlea, *Mica enciclopedie a poveștilor populare*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p.241.

Constituția acestui duh malefic este aceea de femeie stranie “în spate îi goală ca o covată, o ca on coș gol”, apoi copitele îi sunt de cal sau mixte, una de cal și una de vacă.

Mitologia bogată a Fetei Pădurii ne este potențată sub multiple aspecte, între care cel vestimentar: “umblă cu ciubote, cu cizme de lemn, cu cheptari negru, zadie neagră, pânzătură (năframă) neagră”. În unele variante ne apare îmbrăcată în “căput negru” sau “în haine pestrițe”.

În legendele brodate în jurul ei, naratorul popular scoate în evidență puterile ei diavolești, fiind identificată cu diavolul “Îs lucruri mari, domnule. Ce face Satana nici Dumnezeu nu face”.

Grație puterilor ei diavolești, Fata Pădurii se poate metamorfoza cu ușurință și lua cele mai variate înfățișări precum: cal, iapă, mânz, femeie tânără și frumoasă, fată frumoasă identică cu drăguța vreunui cioban, etc.

Atributele malefice, despre care omul din popor crede că Fata Pădurii le poate săvârși sunt extrem de numeroase. Stârnește furtuni, dintre cele mai puternice, care scot copaci din rădăcină. Afectează oile care rămân sterpe, bolnave sau moarte. Zăruiește laptele oilor pe la stâni, deschide staulul și alungă oile. Pe oameni îi îmbolnăvește, le provoacă somn prelung, îi rătăcește. Pe ciobani îi duce pe sus, îi “îmblătește” (lovește) de pământ, îi îmbolnăvește, îi omoară, le ia coliba pe sus, îi leagă cu gâtul de lemne, le ia hainele și le înfășoară prin vârful parilor. Celor aflați la secerat le aruncă snopii care pe unde.

Fata Pădurii este o ființă foarte temută de femei, care cred că le poate schimba copiii, lăsând în locul lor copiii ei, “hâzi, cu păr de lână de oaie, copite de cal și plângăcioși”.

Trebuie să subliniem că schimbarea copiilor prin acțiuni ale duhurilor malefice este un motiv generalizat în mitologia noastră populară, fiind atestat nu numai în Transilvania dar și în Moldova și Oltenia².

În legendele și mito-credințele populare brodate în jurul Fetei - Pădurii deține o pondere mai mare motivul urmei rele. Cine dă în urma ei este dezorientat, dus în locuri pustii, deoarece cel afectat își pierde simțul orientării. “Numai în zori de ziuă l-o lăsat că era mai mult mort, atunci când o cântat cocoșii”. Și acest motiv este larg răspândit în folclorul nostru, fiind atestat și în alte regiuni, mai ales Moldova³.

Anumite mito-credințe legate de acest duh malefic țin de tabuistica unor zile de sărbătoare. Fata Pădurii afecta adesea bărbații care aveau cusute haine sâmbăta sau vinerea, duminica sau în alte sărbători mari. Ca și Marțolea, Fata Pădurii le striga la fereastră pe femeile care lucrau marți seara, apoi le strâmba mâinile, picioarele, le lua laptele de la vaci “că marța-i zi sfântă”.

2. Tudor Pamfile, *Prieteni și dușmani ai omului*, București, 1916, p.224.

3. Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea, *Tipologia folclorului după răspunsurile la chestionarele lui B.P.Hașdeu*, București, Editura Minerva, 1979, p.200.

În acord cu bogata mitologie brodată în jurul ei, Fata Pădurii deține un spațiu tabuistic, pe care îl apără și-l controlează cu strictețe. Este motivul "gredinei" sau "gredinuții" Fetei Pădurii. În ea are felurite flori și buruiene fermecate, așezate în straturi. În mijlocul ei se găsește o masă mare de piatră și două scaune. Pe masă stau așezați papucii Fetei Pădurii.

Substratul mitologic al acestui motiv este bogat. Grădina ei, potrivit unor variante, este "tomnită" ca de femei "cu toate florile câte-s pe pământ". Florile sunt ordonate "în straturi așa cum fac femeile straturile de flori". În apropierea acestei grădini se află un culcuș unde stă stăpâna și păzește grădina.

Violarea acestui spațiu atrăgea după sine pedepse dintre cele mai grave pentru cel care îl încălca. "Florile Fetei Pădurii nu le ie nime. Nu-i voie să le iei. Cu acele se distrează. Florile le strânge în brață și umblă cu ele horind". Cine ia flori și le pune la clop este pus pe foc sau i se ia clopul și este dus pe sus. Doar simpla privire a grădinii atrage după sine mânia proprietarei.

Legende și mito-crențele despre Fata Pădurii sunt foarte bogate în motive de circulație. Între acestea un loc important îl ocupă copilul Fetei Pădurii, care este "flocos pe mânuri și pă obraz. Ziua nu mănâncă nimic noaptea fură groștior' di pă oale". Fata Pădurii îi face copilului leagăn din pipirig și îl așează într-o cracă de copac. El este rezultatul puterilor ei extraordinare. "Cine crezi dumăta că poate face leagăn din pipirig și să poată legăna în el și on cocon".

Desigur teama omului din popor de această ființă demonică, care putea produce atâta rău, l-a determinat să născocească multiple mijloace și practici de apărare împotriva ei. În unele dintre acestea se miza pe puterea magică a unor obiecte din domeniul casnic "Din lodâncu", de la țiară să face o funie, cu care Fata Pădurii să lega de colibă unde era jurată și blăstămată. Această ființă malefică putea fi făcută inofensivă "dacă bărbatu' lua o cămeșă de-a femeii când era la menstruație, atunci nu să pute apropia de el."

Așa cum arată cercetările, cămașa este un simbol al protecției și este prezentă în toate riturile de trecere și ceremoniile de inițiere. Cămașa poate avea funcție apotropaică, așa cum ne argumentează cămașa ciumei⁴.

Unele practici de apărare împotriva acestui duh malefic mizau pe puterea magică atribuită unor alimente "Ca să scapi de ie, trebe să iei nouă grăunță de ai, nouă de t'iperi, nouă de tămâie slujită și să le porți în t'eptari."

O categorie de practici de apărare este posibil să fi pătruns prin extensie, fiind folosite și pentru combaterea ciumei "Dacă să bagă în casă trăbuie să-i ungă ranele cu groștior, untură, oloi și trăbuie scoasă la hotar fără să te uiți înapoi".

O practică de apărare împotriva Fetei Pădurii foarte frecvent folosită era legarea cu brăcinarul, uneori fiind suficientă doar simpla arătare a acestuia ca acest duh să devină inofensiv.

4. Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura Amarcord, 1944, p.141.

Ca obiect cu puteri magice, brăcinarul este larg uzitat în folclor. Este suficient să amintim frecvența lui prezență în riturile de înmormântare.

În suita bogată a practicilor de apărare, omul din popor miza pe puterea magică a unor obiecte, unele din ele aparținând vegetalului, generalizate în folclor. Se pune în fereastră buruieni de leuștean și rostopască: "în fereastră să pune cărămidă roșie, iar bărbații purtau brâu roșu sau brâu de tei".

Trebuie să subliniem că teiul este un arbore folosit și la alte popoare. Ucrainenii, polonezii și cehii cred că un brâu de tei poate fi folosit pentru prinderea vampirilor, a spiritelor apelor și a altor demoni malefici⁵.

O categorie de practici de apărare împotriva Fetei Pădurii sunt mai complexe. Pentru a fi debarasat de farmecele acesteia, feciorul trebuie să îmbrace haină femească "Ca să nu mai aibă bai cu ie, cine are, trebe să să îmbrace cu haină muierască, apoi trebe legat la grindă și bătut cu mătură părăsătă. Atunci să cântă roată pângă casă și zăce: vai cum mi-aț' spurcat bărbatu' meu".

Feciorii mai îndrăzneți recurgeau la practici de apărare curajoase. "Care-i ipen crapă un copac, îi bagă jejitele acolo și scoate săcurea. Cum îi strânsă îi musai să deie puterile îi la fecior, că trebe să îi deie să sugă de trei ori din țâța ei, iară el o leagă cu nu știu câte noduri, apoi îl duce în grădina îi, de unde își lua flori, pă care le pune la parii de la staul, să nu mai aibă de lucru cu ie".

Unele practici de apărare împotriva Fetei Pădurii sunt aceleași care se foloseau la prinderea zânelor: "Iei un brăcinar și o cizmă roșie și le pui în curechi, la cine-i fură curechiu! Vine, Fata Pădurii și își bagă picioru' în cizmă și apoi nu mai poate fugi. Omu' o prinde și o bate".

Anumite practici din categoria celor de apărare, mizează pe puterea magică a metalului prelucrat. "Ca să scapi de ie luai potcoave de la cal și le punei în cruciș, apoi nu mai are nici o putere". Practica face parte din categoria celor încreștinate, care sunt numeroase. Uneori acest duh malefic era alungat prin semnul crucii, însoțit de formule orale de genul: "Doamne ajută-m' să scap de dabila asta". La stână ciobanii nu urcau la munte fără a lua cu ei "Visul Maicii Domnului".

Gama de practici de apărare împotriva acestui temut duh este întinsă. Cine vroia să pătrundă în grădina ei, trebuia să aibă asupra lui "brăcinari de la un cocon de tri ani". Bărbații ca să nu fie afectați de Fata Pădurii purtau la ei "ai de vârvuri", de care așa cum se știe fugeau toate duhurile malefice.

Unele practici urmăreau să împiedice schimbarea de către Fata Pădurii a coconilor "Ca să nu ieie coconu' puneu în leagăn mătura, tămâie, busuioc sfântit, să nu poată știmba și duce coconu' și pune în locul lui pă a ii".

Alte practici aveau drept scop tămăduirea oilor pe care le îmbolnăvea adesea: "când străca oile să luau flori din grădina ei, să fierbeu și cu zama ceie trebuieu stropit'e".

5. *op. cit.*, p.185.

Conservatorismul aparte al spațiului investigat a facilitat până astăzi conservarea unor descântece de alungare a Fetei Pădurii. Unica variantă, mai bine zis fragment de variantă, am înregistrat-o la Oncești și conține formule de amenintare: "Na, tu Mărie, picior de cal, / Altu' nu mai zâni, / Că de-i mai zâni / Cu picioare de cal te-oi lozi".

Mitologia bogată creată în jurul acestei ființe malefice ne este conturată și de anumite vrăji, în care se miza pe efectul miraculos al unor obiecte ce au aparținut Fetei Pădurii. Se crede că florile din grădina ei, în urma unor farmece pot spori mana oilor "On om di la noi mere și aduce flori din grădinița Fetei Pădurii. Le da la oi și tare mult lapte ave la ele. Da nu știu ce carte ave omu acolo și cu cartea aceea în ziua de Paști, la ora 12 și cu o oiagă de lapte dulce să duce la grădinuță. Și de unde lua floare trăbuie să puie lapte dulce". (Berbești)

Unele practici mizau pe efectul magic al părului ei sau al pământului luat din urma acesteia. "Dacă pui lut din urma ei la un prunc în ciupă rămâne ca și pruncu' ii cu păr tăt.". Dacă ai ceva cu o femeie și îi năposti în jeb lut din ăla să betejește și nu i-i bine veci. "La Oncești este o fântână, unde află păr de la Fata Pădurii. Dacă aduci și-i fierbi păru' acela și te speli cu apă de aceie îți crește păr că îi până la jerunț".

Legende și mito-crențele legate de acest spirit sunt de largă circulație în Transilvania. Să amintim că în lucrarea sa "Credințe populare din Sălaj până în anul 1892" Jozsef Kádár arată că dintre figurile mitologice, cel mai frecvent o întâlnim pe Fata Pădurii, numită și Pădureanca. Aceasta apare în chip de fată frumoasă, cu o mare putere de seducție asupra flăcăilor, dar care este și foarte periculoasă. În materialul cules de pe Valea Someșului se oprește la aceleași acțiuni malefice ale Fetei Pădurii, cunoscute pe un spațiu întins: schimbarea copiilor, pericolul pe care îl prezintă pentru flăcăii care dorm la tunnă sau la pădure. Mai amintește de dărâmarea copacilor, mușirea feciorilor precum și de câteva practici de apărare, băgatul în cuptor al copilului schimbat pentru a o determina să-și salveze pruncul, aducându-l pe cel schimbat cu al ei⁶.

Credințe legate de acest spirit circulă frecvent și în alte regiuni ale țării. La finele veacului trecut au fost atestate în Oltenia, Teleorman, Mehedinți⁷.

Așa cum arată cercetările, mai toate credințele despre Muma Pădurii, care schimbă copiii și pune în locul lor alții piperniciți și bolnăvicioși se întâlnesc la toate popoarele din Europa. Mai pretutindeni este închipuită ca o femeie bătrână ce locuiește în munți⁸.

Tudor Pamfile semnalează prezența Fetei Pădurii la neogreci, la sârbi, unde apare în chip de fată frumoasă care îi ametește pe tineri. Acest spirit se găsește și

6. Francisc Kiss, *Credințe populare din Sălaj culese de Jozsef Kádár până în anul 1892* în Acta Musei Porolissensis, XIX Zalău 1995, p. 524-525.

7. Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea, *op. cit.*, p.198-200.

8. I.A. Candrea, *Folclor medical român comparat*, București, Editura Casa Școalelor, 1944, p.169.

în folclorul săsesc sub denumirea de Buschmutter, polonezii Dzivozny Mamuny, care fură copiii oamenilor înlocuindu-i cu ai ei⁹.

Tache Papahagi îi găsește corespondențe în folclorul rus Baba Yaga, iar în folclorul finic Miellikki, femeia pădurilor care își leagă și ea copilul¹⁰. Cunoscutul mitolog Victor Kernbach amintește de corespondențele acestei divinități malefice cu Buschgrasmutter sau Buschweichen din mitologia germană¹¹.

SUMMARY

The micro-study bearing this title is a monographical approach of that mythological creature, very well-represented both in Romanian and Maramureshean folklore around which a genuine mythology has been embroidered.

In the first part of the work many aspects linked to her dwelling, or linked to her features but also to her countenance details or to the ways the peasants and the country people imagine that she comes into sight are discussed.

There are also many informations about the vestment details of this mythological being in this first of the work. In the second part, different appearances which this spirit takes herself as a result of her metamorphosis, looking like animals or human beings, are deliberated upon.

Other aspects of Forest Maid's mythology are also discussed as well as the garden like a magic (tabu-istical) space, which space she protects and controls.

In the content of the work important weight is occupied by the malefic deeds of the Maiden of the Woods but also the means of defence which people imagined to escape from her malefic activities, beginning with exorcisms or ritual incantations and finishing with magical practice, some of them with a special load.

All the aspects linked to this malefic spirit are comparatively approached in order to surprise some aspects, elements and novelty which are well preserved and specific to folklore of Maramuresh as well the motives of circulation, common for Romanian and Maramureshean folklore.

Last part of the work deals with the circulation of some motives and elements of the mythology about the Maid of Forest in the context of the world folklore.

9. Tudor Pamfile, *op. cit.*, p.341-342.

10. Tache Papahagi, *Mic dicționar folcloric*, București, Editura Minerva, 1979, p. 341-342.

11. Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală*, București, Editura Albatros, 1995, p.433.